

Cirkvi a štát v čase koronavírusu: Česká republika a Slovensko

Martin Kováč

Churches and State in the Time of Coronavirus: Czech Republic and Slovakia.

Global pandemic of the new coronavirus COVID-19 influenced also the religious life. Religious institutions and individual believers experienced unprecedented tension between their religious freedom and public health security. In addition, within the Christian churches the state regulations often directly shaped the form of the liturgy and celebration of the sacraments – including the Eucharist. This article chronologically reconstructs, compares and analyses the state-church relations during the “corona crisis” in the Czech Republic and Slovakia, two countries with a common history, but very different religious life. The author describes the development of the state regulations and the reactions of the selected Christian churches within both countries and compares the differences. The article can also be seen as a case study in the field of the research of the Czech and Slovak religiosity.

Keywords: Coronavirus; COVID-19; Pandemic; Church and state relations; Czech Republic; Slovakia; Czech and Slovak religiosity

Globálna pandémia spôsobená šírením nového koronavírusu COVID-19 sa podpísala aj na živote cirkvi.¹ Jej prvá vlna navyše Európu zasiahla v čase pôstneho obdobia a Veľkej noci. Právne predpisy a nariadenia prijaté štátnymi orgánmi na rôznych úrovniach v záujme ochrany verejného zdravia obyvateľstva, viackrát nielen obmedzili možnosť výkonu náboženských práv jednotlivcov, ale aj priamo určovali možné formy bohoslužobného slávenia.

Ambíciou tohto článku je zhromaždiť a porovnať oficiálne stanoviská a nariadenia štátnych orgánov Českej a Slovenskej republiky počas prvej vlny pandémie, ktoré sa v súvislosti s prevenciou ochorenia dotkli bohoslužobného života, a zároveň porovnať a analyzovať oficiálne vyhlásenia a stanoviská cirkevných orgánov, najvyšších predstaviteľov a teológov, ktoré v tomto období zaznievali vo verejnom priestore.

Pokúsím sa tak priblížiť neobvyklý fenomén, keď nariadenia štátnych úradov veľmi konkrétne určovali formu slávenia bohoslužieb a vysluhovania sviatostí – vrátane tak centrálného bodu kresťanského života, akým

¹ Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti v programu Univerzitního výzkumného centra UK UNCE/HUM/012, č. 204052.

je slávenie eucharistie, Večere Pánovej. Zároveň sa budem usilovať identifikovať faktory, ktoré vplývali na mieru akceptácie štátnych opatrení v prostredí jednotlivých cirkví. Druhou rovinou, ktorú budem v článku sledovať, je, či existuje vzťah medzi religiozitou obyvateľstva a akceptáciou štátnych nariadení.²

Pri popise jednotlivých krokov zo strany štátu a cirkví budem postupovať chronologicky. Z dôvodu obmedzeného rozsahu článku sa však sústredím iba na vybrané registrované kresťanské cirkvi, no pokúsim sa o dostatočne reprezentatívny výber rôznych prístupov.

1. Situácia na Slovensku

Pandémia koronavírusu COVID-19 zasiahla Slovensko v spoločensko-politickej situácii, ktorá bola poznačená parlamentnými voľbami z 29. 2. 2020 a následnou zmenou vlády. Prezidentka SR Zuzana Čaputová vymenovala novú vládu Igora Matoviča (OLANO) v sobotu 21. 3. 2020.

Zavádzanie opatrení proti šíreniu vírusu bolo však v porovnaní s okolitými krajinami rýchle – a to aj vďaka promptným krokom univerzít a samospráv. Už v nedeľu 8. 3. 2020 bratislavský župan Juraj Droba prikázal zatvoriť všetky školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja (teda stredné školy) a rektori Univerzity Komenského v Bratislave a Slovenskej technickej univerzity prerušili prezenčnú výučbu. To spustilo ďalšie kroky na všetkých úrovniach štátnej správy.

Pokiaľ ide o cirkvi a náboženské spoločnosti, vládne opatrenia sa ich dotkli už 9. 3. 2020,³ hoci vo vyhláske Úradu verejného zdravotníctva (UVZ SR) sa bohoslužby a náboženské podujatia výslovne nespomínali. Dňa 10. 3. 2020 dosluhujúci predseda vlády SR Peter Pellegrini (SMER-SD) telefonicky oznámil Konferencii biskupov Slovenska (KBS), ako reprezentatívne orgánu Rímskokatolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku,⁴ že

2 Práve v čase vzniku tohto textu vyšla nová monografia ZDEŇKA R NEŠPORA, *Česká a slovenská religiozita po rozpadu spoločného štátu: Náboženství Dioskúřů*, Praha: Karolinum, 2020, ktorá poskytuje možnosť pochopiť širší kontext témy toto článku.

3 Verejná vyhláska UVZ SR č. OLP/2405/84443 zo dňa 9.3.2020 [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/Rozhodnutie_zakaz_hromadneho_podujatia_verejna_vyhlasaka09_03.pdf.

4 V roku 2011 sa v sčítaní ľudu k rímskokatolíckej cirkvi prihlásilo 68,9 % populácie, čím tvorí z hľadiska vierovyznania najpočetnejšiu skupinu. Druhou najväčšou skupinou sú ľudia bez vyznania (13,0 %), 6,9 % obyvateľstva sú evanjelici a.v., gréckokatolíci tvoria 4,1 % obyvateľstva, reformovaní kresťania tvoria 2 % a 0,9 % obyvateľov Slovenska sú pravoslávni. Zvyšných 4,2 % obyvateľov je iného vierovyznania alebo svoje vierovyznanie v sčítaní neuviedli.

s platnosťou od 10. 3. 2020 do 23. 3. 2020 sa nesmú na území Slovenska sláviť žiadne verejné bohoslužby – a to bez ohľadu na počet účastníkov.

Informácia sa biskupom dostala v priebehu 95. plenárneho zasadania KBS v Čičmanoch a zareagovali naň spoločným stanoviskom: „Tento zákaz biskupi prijali s veľkou bolesťou, žiadajú však všetkých kňazov a veriacich, aby ho uposlúchli. (...) V tejto chvíli prosíme kňazov, aby veriacich o nariadení s pokojom informovali a verejné bohoslužby do 23. marca odvolali. Tam, kde je to možné, kostoly nech zostanú pre súkromnú modlitbu otvorené.“⁵

Katolícki biskupi veriacich zároveň vyzvali k modlitbám za chorých, zdravotníkov, ako aj za odvrátenie šírenia choroby a povzbudili ich k sledovaniu televíznych a rozhlasových prenosov bohoslužieb, ktoré sa od tejto chvíle mali konať výlučne neverejným spôsobom. Kňazov povzbudili k poskytovaniu duchovnej služby v súlade s vládnymi nariadeniami.⁶

Okrem oficiálneho stanoviska však vo verejnom priestore rezonoval aj osobný text hovorca KBS Martina Kramaru, ktorý zverejnil na oficiálnom portáli Tlačovej kancelárie KBS.⁷ Vo svojom texte emotívnym spôsobom popísal napätie medzi občianskou akceptáciou zákazu bohoslužieb v záujme zachovania verejného zdravia, alebo prijatie nepopulárneho rozhodnutia aj za cenu kritiky z vlastných radov veriacich.⁸

Predsedníctvo Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku (ECAV na Slovensku) sa však k téme hroziacej pandémie koronavírusu vyjadrilo v predstihu už 3. 3. 2020,⁹ teda presne týždeň pred zverejnením vládných reštrikčných opatrení. Vo svojom stanovisku s názvom *Zodpovedné Služby Božie a koronavírus* informovalo farárov a farárky, ako aj členky a členov presbyterstiev i celých cirkevných zborov o možnom šírení nákazy a vyzvalo ich k zodpovednému správaniu. Predsedníctvo zároveň

5 Stanovisko KBS k zakazu verejného slávenia bohoslužieb (10. 3. 2020) [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200310023.

6 *Ibid.*

7 MARTIN KRAMARA, Bratom kňazom. O nariadení nesláviť bohoslužby píše hovorca KBS. (11. 3. 2020) [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200311034.

8 „Napíšem to jasne. Nik nemal ‚strach postaviť sa svetskej moci‘. Ani náhodou. Lenže o to vôbec nešlo. Všetci v miestnosti si pamätali časy, keď Cirkev čelila režimu. A neustúpila. Lenže tu je iná situácia. Nechcú nás zakázať. Naopak, prosia a vravia, že nemienia na Cirkev útočiť, ale boja sa o zdravie a životy ľudí, najmä seniorov, ktorých máme plné kostoly. A v Taliansku už je zle. Ak to príde aj k nám... Čo teda? Odmietnuť? Čeliť sankciám zo strany štátu? Lenže o tie nešlo. Kľúčové pre rozhodnutie boli život a zdravie ľudí. Ak sa nákaza rozšíri, a budú mať na tom podiel aj bohoslužby, lebo sme neustúpili, hoci nás prosili, ponesieme vinu.“ *Ibid.*

9 *Zodpovedné Služby Božie a koronavírus* 3. 3. 2020, zdroj: www.ecav.sk/aktuality/stanoviska-a-vyjadrenia/zodpovedne-služby-božie-a-koronavirus.

predstavilo niekoľko praktických možností prevencie, „aby sa na pôde cirkvi každý mohol cítiť neohrozene a bezpečne.“

Vedenie ECAV na Slovensku vyzvalo na riadnu dezinfekciu rúk pred podávaním posväteného chleba pri slávení VP, ako aj na dočasnú možnosť použitia jednorazových pohárikov na podávanie posväteného vína. Farárov a farárky poprosilo, aby veriacim vhodne vysvetlili vynechanie podania rúk, ako aj nariadenia príslušných orgánov. Veriacich však pripravovali aj na možnosť, že štát môže verejné slávenie bohoslužieb obmedziť, čo sa aj stalo o týždeň neskôr:

„Na ochranu proti šíreniu vírusu, v prípade nevyhnutnosti môžu štátne úrady zakázať všetky verejné zhromaždenia. To sa môže týkať aj Služieb Božích a cirkevných podujatí. Aj keď platí právo na slobodu náboženského vyznania, v prípade závažného prepuknutia infekčnej choroby, toto základné právo sa musí zväziť. Platí totiž aj právo ostatných na zdravie, ktoré je vo verejnom záujme,“ uvádza sa v stanovisku. Vedenie cirkvi tiež vyzvalo predstaviteľov cirkevných zborov k vhodnej komunikácii, „aby sa každý cítil dobre informovaný, chránený a bezpečný.“

Predsedníctvo Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku, ktorú väčšinou tvoria veriaci maďarskej národnosti, taktiež už začiatkom marca 2020 vyzvalo zbory, aby rešpektovali a poslúchli štátne nariadenia, obmedzili používanie jedného kalicha pri VP a hľadali iné možnosti,¹⁰ čím zachovali dostatočnú mieru slobody.

Súhlasný oficiálny postoj najvyšších predstaviteľov štyroch najpočetnejších kresťanských cirkví na Slovensku však nezdieľali pravoslávni biskupi, ktorí na vládne opatrenia zareagovali 10. 3. 2020 spoločným Vyhlásením v súvislosti s epidémiou koronavírusu.

„Napriek epidémii zapríčinenej novým koronavírusom (ochorenie Covid-19) a oprávneným požiadavkám Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky prijať opatrenia na prevenciu pred šírením vírusu (zákaz organizovania hromadných podujatí) Pravoslávna cirkev na Slovensku považuje za nevyhnutné pripomenúť svojim veriacim nevyhnutnosť rovnocenného zabezpečovania svojich duchovných a materiálnych potrieb,“¹¹ uviedli v spoločnom vyhlásení pravoslávni biskupi Rastislav, arcibiskup prešovský, metropolita českých krajín a Slovenska, a Juraj, arcibiskup michalovsko-košický.

10 Koronavírus – výzva predsedníctva našej cirkvi (7. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6171.

11 Vyhlásenie v súvislosti s epidémiou koronavírusu zo dňa 10. 3. 2020: <https://orthodox.sk/vyhlasenie-v-suvislosti-s-epidemiou-koronavirusu>.

„Je vhodné všetkým tým, ktorí sa obávajú, že by sa mohli pri spoločných bohoslužbách nakaziť bozkávaním sv. ikon alebo prijímaním z jedného kalicha, zdôrazniť nasledovné: sv. Eucharistia nebola, nie je a nikdy nebude príčinou choroby a smrti, ale práve naopak – je ustavičným zdrojom nového života v Christovi, odpustenia hriechov a uzdravenia duše a tela,“ pokračujú ďalej pravoslávni biskupi.

Vo vyhlásení tiež odmietli akúkoľvek zmenu formy prijímania eucharistie – teda podávania eucharistie veriacim kňazom z jedného kalicha tou istou lyžičkou. Duchovných zároveň vyzvali, aby veriacich, ktorí majú strach, povzbudili vo viere, že takýto spôsob udeľovania eucharistie „nikdy nepredstavoval a nebude predstavovať pre nikoho žiadne nebezpečenstvo.“

Ohľadom bozkávania ikon biskupi vo vyhlásení uviedli, že „pravoslávni veriaci majú pevnú a živú vieru, že sú ochraňovaní modlitbou a požehnaním svätých zobrazených na ikonách a neobávajú sa, že ochorejú.“ Zároveň však dodali, že úctu ikonám je možné vyjadriť aj poklonou bez bozkávania.

Vo vyhlásení zaznieva aj odvolanie sa na slobodu veriacich v náboženských úkonoch a výzva, aby viac než obvykle sledovali svoj zdravotný stav a v prípade príznakov ochorenia ihneď vyhľadali lekársku pomoc a vyhli sa nielen účasti na bohoslužbách, ale aj kontaktu s okolím. Kňazov a veriacich tiež vyzvali k modlitbám a pôstu za lekárov, chorých a včasné odvrátenie pandémie.

Vyhlásenie pravoslávnych biskupov spustilo vlnu verejnej kritiky. UVZ SR dňa 11. 3. 2020 zverejnil vysvetľujúce zdôvodnenie obmedzenia bohoslužieb, pričom argumentoval najmä veľkou účasťou rizikových skupín obyvateľstva na bohoslužbách.¹² Kriticky sa na adresu pravoslávnej cirkvi vyjadril aj premiér Peter Pellegrini. „Som prekvapený a sklamaný z prístupu, cirkev tu je na to, aby pomáhala ľuďom, nie na to, aby v záujme sebeckého dodržiavania tradícií ohrozovala verejné zdravie (...) Ak nebudú rešpektovať nariadenia a budú si tvrdohlavo presadzovať svoje, ja budem prvý, kto voči nim bude iniciovať postihy,“ povedal ostro premiér SR.

Ešte v ten istý deň pravoslávna cirkev následne prehodnotila svoj postoj a s okamžitou platnosťou nariadila zrušiť všetky svoje verejné bohoslužby okrem „nevyhnutných obradov“. Aj tie sa však mali prednostne konať v exteriéroch a s čo najmenším počtom veriacich. Zároveň sa však ohradila

¹² Zdôvodnenie zákazu svätých omší a usmernenie ostatných cirkevných obradov (11. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4079:zdovodnenie-zakazu-svaetych-omi-anusmernenie-ostatnych-cirkevnych-obradov&catid=250:koronavirus-2019-ncovi&Itemid=153.

voči „neprofesionálnemu jednaniu a výhražným, nenávisťným prejavom predsedu vlády SR“, ako aj voči reakciám ostatných kresťanských cirkví.¹³

Rozdiel medzi oficiálnou pozíciou cirkví a praxou miestnych spoločností sa však prejavil aj v prípade iných cirkví a situáciu viackrát monitorovala polícia či médiá.¹⁴ Na oficiálnych weboch cirkví i v bulvárnych médiách sa taktiež pravidelne objavovali verejné prejavy ľudovej zbožnosti v modernom prevedení, ako napr. požehňovanie krajiny relikviami, eucharistiou či ikonami predstaviteľmi katolíckej cirkvi,¹⁵ či kropenie svätenou vodou z auta pravoslávny duchovným.¹⁶ Tieto gestá je ale možné interpretovať aj ako istú manifestáciu klerikalizmu, ktorou duchovní reagovali na situáciu, keď sa ochromil okruh ich verejnej pôsobnosti.

Tieto svojské prvky zbožnosti samozrejme vzbudili pozornosť i pobúrenie časti verejnosti, a stávali sa predmetom diskusie. Pomerne ostrú verejnú kritiku si vyslúžili od Tomáša Halíka,¹⁷ naopak uznanie od člena krízového štábu Vladimíra Krčméryho, profesora infektológie a rektora

13 Oznámenie o zrušení bohoslužieb konaných za účasti širšej verejnosti (11. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.orthodox.sk/oznamenie-o-zruseni-bohosluzieb-konanych-za-ucasti-sirsej-verejnosti.

14 Takéto incidenty s bohoslužbami či pobočnosťami napriek zákazu sa odohrali napr. v rímskokatolíckych farnostiach v Michale nad Žitavou (15. 3. 2020), Hronskom Beňadiku (15. 3. 2020), Trenčianskej Teplej (22. 3. 2020), Hlohovci (28. 3. 2020) či Pribiši (21. 4. 2020). V pravoslávnom Chráme sv. Rastislava v Bratislave sa na veľkonočnú nedeľu 19. 4. 2020 zišla viac ako stovka veriacich.

15 Generálny vikár Nitrianskej diecézy a rektor Baziliky sv. Benedikta v Hronskom Beňadiku Mons. Peter Brodek napríklad z lietadla žehnal Slovensku relikviou Kristovej krvi: Slovensko požehnané relikviou Kristovej krvi z Hronského Beňadika (20. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.biskupstvo-nitra.sk/slovensko-pozehnane-relikviou-kristovej-krvi-z-hronskeho-benadika. Farár Marián Mlynárik z farnosti Dobrá Niva z lietadla požehnával Slovensko eucharistiou: Úžasné gesto! Miestny farár sa rozhodol netradičnou cestou pomôcť ľuďom na Slovensku (22. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www1.pluska.sk/regiony/uzasne-gesto-miestny-farar-rozhodol-netradicnou-cestou-pomoc-t-ludom-slovensku. A emeritný arcibiskup Ján Sokol zasa z lietadla požehnával Slovensko relikviou vlasov pápeža Jána Pavla II.: Slovensko požehnali relikviou sv. Jána Pavla II. v deň 30. výročia jeho prvej návštevy [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.abu.sk/archiv/spravy/na-30-vyrocie-svojej-prvej-navstevy-papez-sv-jan-pavol-ii-pozehnal-slovensko.

16 Ďalší kňaz žehná Slovensku v boji proti pandémie (6. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www1.pluska.sk/regiony/dalsi-knaz-zehna-slovensku-boji-proti-pandemii-navyse-velkolepou-ozdobou.

17 „Každý katolík s aspoň elementárnym vzdelaním vo viere vám povie, že zázraky je možné si priať, ale nie je možné s nimi kalkulovať. Pokusy zmanipulovať Boha a vynútiť si zázraky náboženskými rituálmi je hriech v niekoľkonásobnom slova zmysle.“ Teológ Halík: Zaháňať vírus obrazom Bohorodičky? Nezamieňajme si vieru s mágiou (10. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.dennikn.sk/1848416/teolog-halik-zahanat-virus-obrazom-bohorodicky-nezamienajme-si-vieru-s-magiou.

Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety,¹⁸ ktorého vplyv ešte spomenieme neskôr.

Dňa 23. 3. 2020, po uplynutí pôvodne plánovaných dvoch týždňov platnosti opatrení, vydal hlavný hygienik SR usmernenie ku konaniu bohoslužieb a otvoreniu kostolov v súvislosti s blížiacimi sa Veľkonočnými sviatkami.¹⁹ Konštatoval v ňom, že verejné bohoslužby musia zostať aj naďalej zrušené až do odvolania.

Podľa tohto usmernenia sa bohoslužieb mohol zúčastniť iba celebrant a nevyhnutná asistancia či technický pracovník, ktorý zabezpečoval prenos pre veriacich. Kňazi mohli aj naďalej slúžiť súkromné obrady prenášané cez internet pre ľudí, no verejnosť nemohla počas bohoslužieb vstupovať do kostola.

Mimo konania bohoslužieb mohli kostoly zostať otvorené, no vstup do kostola mal byť povolený iba ľuďom s prekrytými hornými dýchacími cestami, pri vchode do kostola mal byť umiestnený dezinfekčný prostriedok na ruky alebo jednorazové rukavice, medzi osobami okrem úzkej rodiny mal byť zabezpečený rozstup aspoň 2 metre, pričom maximálny počet veriacich vo verejne dostupnej časti kostola nemal prekročiť koncentráciu jednej osoby na 25 m² a bolo potrebné zabezpečiť pravidelnú dezinfekciu týchto priestorov a dotykových plôch.²⁰

18 V rozhovore pre *Konzervatívny denník Postoj* prof. Krčméry na otázku po možných príčinách výrazne pomalšieho šírenia nákazy na Slovensku uviedol: „Poviem však vec, ktorá ide celkom mimo záber vedeckých či racionálnych vysvetlení, pre mňa ako kresťana má však váhu. Zaregistroval som, že nitriansky biskup s generálnym vikárom prenajali lietadlo a vikár obletel a požehnal Slovensko relikviou Kristovej krvi alebo v Šaštíne sa každý večer saleziáni modlia za odvrátenie epidémie. To poznáme aj z minulosti, keď Európa horela epidémiami moru, po celej Európe sa budovali morové stĺpy. Zabúdame, že aj tie epidémie končili niekedy z celkom nevysvetliteľných dôvodov, a to v dobe svojho najväčšieho rozmachu. Iste, keby som teraz povedal, že sa skončili aj vďaka tomu, že Panne Márii postavili morový stĺp, vyhlásia ma za blázna, lebo je to nevedecké. Ja to preto ani neuvádzam ako vysvetlenie čohokoľvek, ale ako kresťan pripúšťam, že čím viac toho ako vedec viem a poznám, tým väčší sa každý deň s pokorou skláňam a hovorím, čo všetko nevieme vysvetliť.“ Ľudia už potrebujú vidieť svetlo na konci tunela (18. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.postoj.sk/53777/ludia-uz-potrebuju-vidiet-svetlo-na-konci-tunela.

19 Usmernenie hlavného hygienika Slovenskej republiky ku konaniu bohoslužieb a otvoreniu kostolov zo dňa 23. 3. 2020: www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4176:usmernenie-hlavneho-hygienika-slovenskej-republiky-ku-konaniu-bohosluieb-a-otvoreniu-kostolov&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153.

20 V tejto súvislosti stojí za povšimnutie, že úrady od začiatku pri zavádzaní opatrení používali predovšetkým zaužívanú terminológiu majoritnej cirkvi. V nariadeniach sa nikdy nespomínali podmienky pre menšinové náboženské spoločnosti – či už registrované

V slovenskom prostredí ojedinelým spôsobom zareagovala Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku na možnosti slávenia VP v čase opatrení. Jej synodná rada prijala na online zasadnutí 24. 3. 2020 uznesenie, v ktorom okrem iného odporučila veriacim a cirkevným zborom, aby v súvislosti so slávením VP „využili možnosti poskytované elektronickými prostriedkami a zapojili sa do liturgie VP, ktorá bude vysielaná v réžii duchovných, seniorátov a generálnej cirkvi a doma prijímali znaky sviatosti.“²¹ Ako jediná registrovaná cirkev na Slovensku tak oficiálnym spôsobom schválila to, čo zvykneme označovať termínom „virtuálna eucharistia“. Dňa 6. 4. 2020 na svojom webe dokonca zverejnila inštrukcie k prijímaniu VP počas Veľkej noci s odkazmi, kde je možné sledovať priamy prenos bohoslužieb, pri ktorých si môžu aj u seba doma pripraviť chlieb a víno a sláviť takto VP virtuálne.²²

Biskupi ECAV na Slovensku naproti tomu 31. 3. 2020 vyzvali duchovných, aby pri priamych prenosoch bohoslužieb vynechali spovedné otázky a všeobecné rozhrášenie, keďže táto forma je neosobná.²³ Hoci sa k virtuálnemu sláveniu VP explicitne nevyjadrili, z obsahu stanoviska k spovedi nepochybne vyplýva analogický (zamietavý) prístup.

Vláda SR na svojom mimoriadnom zasadnutí 6. 4. 2020 prijala uznesenie o obmedzení slobody pohybu počas Veľkej noci, ktoré presne vymedzovalo, za akým účelom môžu občania vychádzať zo svojich domovov.²⁴ Komplikáciou bolo najmä cestovanie mimo okresu, ktoré kontrolovali policajné a vojenské hliadky.

V stredu 8. 4. 2020, teda pred začiatkom Veľkonočného tridua, sa nový premiér SR Igor Matovič po prvýkrát oficiálne stretol s predsedom KBS a bratislavským arcibiskupom Stanislavom Zvolenským a generálnym biskupom ECAV na Slovensku Ivanom Elkom. Zástupca pravoslávnej cirkvi na stretnutí nebol prítomný a z verejne dostupných informácií nie je známe, či bol na stretnutie prizvaný.

Arcibiskup Zvolenský na tlačovej besede po stretnutí informoval, že predstavitelia cirkvi sa zaujímali o to, kedy by mohli byť obnovené boho-

(židovská obec) alebo neregistrované (muslimské komunity). Aj tie však napriek tomu akceptovali tieto opatrenia a aplikovali ich na svoje vlastné prostredie.

21 Koronavírus – uznesenie Synodnej rady našej cirkvi [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6198.

22 Ako pristupovať k Večere Pánovej na veľkú noc? (6. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6226.

23 Stanovisko biskupov k online spovedi (31. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.ecav.sk/aktuality/stanoviska-a-vyjadrenia/stanovisko-biskupov-k-online-spovedi.

24 Uznesenie vlády slovenskej republiky č. 207 (72/202 Z. z.) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/72.

služby. Premiér SR ich však informoval, že v tejto chvíli stanoviť taký termín ešte nedokáže a jeho vysvetlenie predstaviteľa cirkví prijali.

„S bolesťou vnímame situáciu, že nemôžeme konať verejné bohoslužby, ale uvedomujeme si, že pre ochranu zdravia a života vlastného aj ostatných treba dodržiavať preventívne opatrenia (...) Je pre nás veľmi cenné uvedomiť si, že náboženstvo je o duchovnom vzťahu k Bohu. Rozhodujúce je, čo je v srdci a vo svedomí. Tam nie sme obmedzení, či sme v priestore chrámu, alebo v domácnosti,“ uviedol po stretnutí arcibiskup Zvolenský.

Zároveň potvrdil, že počas Veľkej noci sa bohoslužby budú v katedrálach a farských kostoloch konať bez účasti verejnosti. Jasne sa tiež postavil voči ľudovým výhradám, že „obchody sú otvorené, no kostoly zatvorené“, keďže uviedol, že kostoly zostávajú otvorené mimo bohoslužieb za rovnakých podmienok, ako vybrané predajne.

Generálny biskup ECAV na Slovensku Ivan Elko po stretnutí priblížil, že sa v cirkvách dejú mnohé dobré zmeny, ktoré by nemali zaniknúť ani keď odíde koronavírus.

K uvoľneniu štátnych opatrení vo vzťahu k bohoslužbám na Slovensku došlo na začiatku mája – po 8 týždňoch od vydania úplného zákazu verejného slávenia. UVZ SR vydal 5. 5. 2020 opatrenie,²⁵ ktorým od 6. 5. 2020 umožnilo slávenie bohoslužieb, prvého svätého prijímania, sviatosti birmovania a sobášneho obradu. Okrem zachovania dovtedy platných opatrení (povinné rúška, dezinfekcia rúk, rozostupy aspoň 2 m, vynechanie fyzického kontaktu) sa v opatrení hovorí o preferovaní recitovanej formy liturgie pred spievanou, zavedení špeciálnych bohoslužieb pre seniorov nad 65 rokov, zákaze prijímania viacerých ľudí z jedného kalicha či odstránení nádob so svätenou vodou. Počet ľudí v kostole aj naďalej nemal prekročiť koncentráciu jednej osoby na 25 m².

2. Situácia v Českej republike

Ministerstvo zdravotníctva ČR vydalo prvé mimoriadne opatrenie, ktoré sa dotklo aj života cirkví a náboženských spoločností, 10. 3. 2020.²⁶ Zakázalo ním organizáciu všetkých verejných i súkromných podujatí, kde sa v rovnaký čas zhromažďuje nad 100 ľudí. Výslovne spomínalo aj náboženské podujatia, púte a slávnosti. Už od 12. 3. 2020 však začal platiť núdzový stav, ktorý obmedzoval počet účastníkov podujatí na max. 30. Bohoslužby

²⁵ Opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia (5. 5. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/opatrenia_hromadne_podujatia_bohoslužby.pdf.

²⁶ www.fulsoft.cz/download/fulsoft/covid19_3.pdf.

tak na začiatku mohli naďalej v obmedzenej miere pokračovať a Česká biskupská konferencia (ČBK) vyzvala farnosti, aby bohoslužby v prípade potreby rozdelili tak, aby na každej bolo menej než 100 ľudí. Veriacich taktiež informovali, že svoju povinnosť nedeľnej účasti na bohoslužbe si môžu splniť aj počúvaním bohoslužby v rozhlase či pozeraním v priamom prenose.²⁷ Na webe cirkev.cz v nasledujúcich dňoch pribudlo vyhlásenie biskupov k núdzovému stavu a praktické inštrukcie pre farnosti jednotlivých diecéz. V súvislosti s našou témou sú však zaujímavejšie poriadky domácich bohoslužieb a najmä príspevok o možnosti tzv. „duchovného prijímania“ eucharistie. Táto forma prijímania sa uskutočňuje prostredníctvom špeciálnych modlitieb a podľa „učení cirkve je toto, duchovné prijímaní skutočným osobným setkáním s Ježíšem, neboť působí milost, kterou svátost eucharistie dává, bez vlastního – fyzického – přijímání této svátosti.“²⁸

V podobnom duchu reagovala aj Ekumenická rada cirkví v ČR.²⁹ Českobratrská církev evangelická (ČCE) vo svojom stanovisku doplnila aj možnosť používania individuálnych kalíškov pri VP.³⁰ Vo veci slávenia VP zďaleka najdetailnejšie a viackrát do diskusie vstúpil patriarcha Cirkve československé husitské (CČSH) Tomáš Butta, ktorý hneď 10. 3. 2020 vydal Inštrukciu k liturgickému životu a pastoračným aktivitám.³¹ Jej najdlhšou časťou je pojednanie o vonkajšom úkone prijímania VP, v ktorom sa stavia za zachovanie prijímania pod obojím a duchovným odporúča zachovať formu intinkcie a vloženia do úst. Naopak neodporúča používanie jedného kalicha ani namáčanie hostie do vína veriacimi.³²

27 Výzva ČBK v souvislosti s vyhlášením mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ČR ohledně shromáždění osob (10. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.cirkev.cz/cs/aktuality/200310vyzva-cbk-v-souvislosti-s-vyhlasenim-mimoradneho-opatreni-ministerstva-zdravotnictvi-cr-ohledne-shromazdeni-osob.

28 Duchovní přijímání (14. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.cirkev.cz/cs/aktuality/200314duhovni-prijimani.

29 Výzva Ekumenické rady cirkví ohledně koronaviru (11. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ekumenickarada.cz/in/3121/vyzva_ekumenicke_rady_cirkvi_ohledne_koronaviru.

30 Reakce na mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví (10. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.e-cirkev.cz/clanek/6609-Reakce-na-mimoradne-opatreni-Ministerstva-zdravotnictvi/index.htm.

31 TOMÁŠ BUTTA, Instrukce k liturgickému životu a pastoračním aktivitám (10. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.aktualne.ccsch.cz/9-aktualni-informace/11-instrukce-k-liturgickemu-zivotu-a-pastoracnim-aktivitam.html.

32 Ešte podrobnejšie technické inštrukcie zverejnil patriarcha Butta 29. 4. 2020. Obsahuje až humorne znejúce detaily – napr. vrátane toho, že duchovný „môže použiť k manipulácii s hostiemi kleštičky či pinzetu, ktorou uchopí hostii, aniž by se jí dotýkal rukou. Nikoli však pro vlastní vysluhování svátosti.“ TOMÁŠ BUTTA, Varianty vysluhování svá-

Na štátne opatrenia zareagovali aj obe pravoslávne eparchie v Českej republike, ktoré zhodne odporučili veriacim uposlúchnuť štátne opatrenia. „Jelikož Pravoslavná církev v českých zemích je státem registrovaná církev a dodržování všeobecných právních norem má zakotveno ve své Ústavě (čl. 29., odst. 1), vztahuje se toto opatření i na naši Církev a Eparchii,“ napísal vo svojom nariadení pražský arcibiskup Michal.³³ „Vyzýváme duhovenstvo, aby respektovalo zákony České republiky a pokyny vlády. Pán Ježíš v této souvislosti učí, abychom císaři dávali, co je císařovo,“³⁴ uviedli v spoločnom vyhlásení biskupi olomoucko-brnenskej eparchie Simeon a Izaiáš.

Situácia po zavedení štátnych opatrení bola až na malé výnimky³⁵ pokojná. Z hľadiska vnútrocirkevného života bola v prostredí ČCE diskutovaná možnosť virtuálneho slávenia VP, ku ktorému v nedeľu 5. 4. 2020 pozvali aj dvaja mládežnícki farári v rámci ich konceptu Pastoral Brothers.³⁶ Synodná rada ČCE však k takémuto sláveniu VP vydala už 1. 4. 2020 zdržanlivé stanovisko, v ktorom sa konštatuje, že „synodní rada sborům pro tuto chvíli doporučuje, aby slavení svátostí odložily na dobu, kdy bude opět možné slavit je tímto způsobem. Respektujeme, pokud se z pastoračních ohledů v této nouzové situaci rozhodnete jinak.“³⁷

Pomerne pokojnú atmosféru akceptácie vládných nariadení cirkvami narušila až epizóda, keď vláda ČR 14. 4. 2020 predstavila svoj plán uvoľňovania opatrení. Jeho súčasťou však neboli cirkvi a náboženské spoločnosti, pričom premiér ČR Andrej Babiš (ANO) sa v televíznom vysielaní preriekol, že na cirkvi zabudli.³⁸ V cirkvách aj medzi veriacimi navyše vzbudilo nevôľu, keď počas Veľkej noci boli otvorené „hobby markety“ a sociálne

tosti večere Páně v čase zprísňených hygienických opatření [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ccsb.cz/dokumenty/4099-varianty-vysluhovani-svatosti-vecere-pane-v-case-pandemie-pastoralne-liturgicky-podklad-29-4-2020.pdf.

33 Nařízení č. 7 v souvislosti s nouzovým stavem a mimořádným opatřením vlády ČR (12. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.pp-eparchie.cz/narizeni-c-7-v-souvislosti-s-nouzovym-stavem-a-mimoradnym-opatrenim-vlady-cr.

34 Vyhlášení biskupů olomoucko-brněnské eparchie ohledně epidemie [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ob-eparchie.cz/2020/03/12/vyhlaseni-biskupu-olomoucko-brnenske-eparchie-ohledne-epidemie.

35 Patřilo k nim napr. slávenie verejných bohoslužieb v dvoch pražských pravoslávnych obciach: www.novinky.cz/krimi/clanek/straznici-v-praze-ukoncili-behem-velikonoc-dve-bohosluzby-40320414.

36 Oficiálna stránka na Facebooku: www.facebook.com/pastoralbrothers.

37 Bohoslužby a svátosti v období stavu nouze (1. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ustredicce.cz/data/g/N/R/Bohosluzby-a-svatosti-v-dobe-s.pdf.

38 Vláda při uvolňování restrikcí zapomněla na církve. Duka chce kostely otvírat postupně (15. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.denikn.cz/341179/vlada-pri-uvolnovani-restrikci-zapomnela-na-cirkve-duka-chce-kostely-otvirat-postupne.

siete zaplavovali fotografie preplnených parkovísk, pričom bohoslužby stále zostávali zakázané. Ako však ukazujú aj teologické reflexie tohto obdobia, ktoré priblížime nižšie, tento na prvý pohľad nepatrný krok napomohol k oslabeniu dôvery veriacich voči štátnym opatreniam.

ČBK a ERC v ČR na to zareagovali ešte 14. 4. 2020 a oslovili premiéra ČR s požiadavkou umožniť cirkvám slávenie verejných bohoslužieb za vopred stanovených podmienok. „Církyve jsou připraveny přijmout opatření, která jsou přiměřená a odpovídají podobným opatřením v jiných oblastech života společnosti,“ konštatovali v liste.³⁹ Ako prílohu tiež doplnili návrh opatrení, ktoré sú cirkvi schopné a ochotné zabezpečiť.

Podľa následne zverejnených informácií mali byť verejné bohoslužby obnovené až 8. 5. 2020, no Vláda ČR nakoniec termín posunula už na 24. 4. 2020, odkedy sa bohoslužieb mohlo zúčastniť do 15 ľudí.⁴⁰ Od 11. 5. 2020 sa maximálny počet účastníkov zvýšil na 100 a od 8. 6. 2020 následne až na 500 ľudí.

3. Teologické reflexie v ČR

Pokiaľ koronavírusová kríza nebola iba jednou z kapitol vzťahu štátu a cirkvi, ale ak ju môžeme interpretovať ako udalosť týkajúcu sa vzťahu medzi Bohom a cirkvou či svetom, je potrebné položiť si niekoľko otázok: Čo nám táto kríza hovorí o našom poňatí cirkvi (inštitucionálny rozmer vs. duchovný rozmer cirkvi ako Božieho ľudu či „domáceho spoločenstva“)? Ako sa dotkla oblasti teológie sviatostí? A ako formovala liturgickú teológiu a bohoslužobné slávenie?⁴¹

Na vzniknutú situáciu v českom prostredí zareagovali aj teológovia. Viacerí z nich sa venovali otázke VP. Z evanjelikálneho prostredia zaznel hlas Pavla Černého, ktorý vo svojom texte popisuje volanie členov starošovstiev, ktoré sa pýtali na možnosť slávania VP po domácnostiach podľa praxe prvotnej cirkvi. Približuje následné rozhodnutie v čase núdzového stavu, keď kazateľ a členovia starošovstva dospeli k súhlasu na virtuálnom

39 List ČBK a ERC v ČR Vláde ČR zo dňa 14. 4. 2020 [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.e-cirkev.cz/data/N/Z/4/20200414-scan-000944.pdf.

40 Usnesení vlády ČR ze dne 23. dubna 2020 č. 452 [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/uv200423-0452-converted.pdf.

41 Viaceré cirkvi, cirkevné zbory i farnosti v ČR a na Slovensku predovšetkým počas Veľkej noci publikovali na svojich webových stránkach poriadok slávania bohoslužieb v domácom prostredí – a to vrátane oficiálnych celoštátnych weboch rímskokatolíckej cirkvi.

slávení VP, ktoré viedol kazateľ prostredníctvom priameho prenosu cez internet.⁴²

Zaujímavú úvahu o vysluhovaní VP v ČCE v roku 2020 na webe ČCE publikoval prof. Jan Štefan.⁴³ Otvára v nej otázku, ako ďalej vysluhovať VP, keďže globálna pandémia nás stavia do situácie, ktorá môže formy slávenia ovplyvniť na dlhý čas – a snaží sa na ňu odpovedať v 10 + 1 bodoch. Vychádza z dôrazov na časté vysluhovanie VP a na to, že VP nesmie zbor rozdeľovať na tých, ktorí odvážne prijímajú a tých, ktorí majú naopak obavy. Ne-evanjelického čitateľa zrejme prekvapí téza, že „pro dnešního evangelíka by nebyl – dobrovolný! – návrat k přijímání pod jednou a priori nepřijatelný“ (bod 3). Zábranou však podľa neho môžu byť nezahojené rany z obdobia protireformácie. V ďalších bodoch sa prof. Štefan viacmenej kriticky vyjadruje k prijímaniu VP formou namočenia (intinkcie), jej ojedinelému prijímaniu z bázne pred sviatosťou, či zástupnému prijímaniu, ktoré pozná CČSH. Polemizuje aj s formou virtuálnej VP, ktorú v prostredí ČCE otvoril mládežnícky farár Karel Müller, no pripúšťa, že debate o realite virtuálnej reality sa zrejme nevyhneme. Za jedinú možnosť riešenia núdzovej situácie považuje použitie individuálnych kalíškov, čo môže vyvolať rôzne negatívnejšie, ale aj pozitívne konotácie. Nové formy prijímania však podľa neho tiež prinesú potrebu vhodného komentovania a vysvetľovania úkonov, ako aj pomoci farárovi či farárke.

Rôzne formy bohoslužobného slávenia Veľkej noci počas „koronakrízy“ výstižne zmapoval aj Pavel Hradilek.⁴⁴

Z rímskokatolíckeho prostredia môžeme tiež spomenúť knihu Michala Altrichtera *Na počátku nebyl koronavirus, ale Bůh*⁴⁵ a tri podnetné príspevky prof. Pavla Ambrosa publikované na webe českých jezuitov.⁴⁶

42 PAVEL ČERNÝ, Svatá večere Páně v době koronavirové krize (5.5.2020) [online], [cit. 22.5.2020], dostupné z: <https://portal.cb.cz/2020-svata-vecere-pane-v-dobe-koronavirove-krize>.

43 JAN ŠTEFAN, Pod obojí. Teologické úvahy o vysluhování Večere Páně v ČCE 2020 (11.5.2020) [online], [cit. 22.5.2020], dostupné z: www.evangelnet.cz/586-pod-oboji-teologicke-uvahy-k-vysluhovani-vecere-pane-v-cce-2020.

44 PAVEL HRADILEK, Slavení Velikonoc v době virtuální [online], [cit. 22.5.2020], dostupné z: www.getsemany.cz/node/3744.

45 MICHAL ALTRICHTER, *Na počátku nebyl koronavirus, ale Bůh*, Refugium: Velehrad-Roma, 2020.

46 PAVEL AMBROS, Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 – vidět, posoudit, rozhodovat (1) (9.6.2020) [online], [cit. 11.9.2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2174, PAVEL AMBROS, Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 (2) (12.6.2020) [online], [cit. 11.9.2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2174 a PAVEL AMBROS, Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 (3) (15.6.2020) [online], [cit. 11.9.2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2179.

Z hľadiska témy tohto článku sú však zaujímavé predovšetkým reflexie, ktoré vnímali bezvýhradnú akceptáciu štátnych opatrení kriticky. Evanjelický farár Karel Šimr napr. v reakcii na nešťastné verejné vyjadrenia predstaviteľov štátu, že pri uvoľňovaní opatrení na cirkvi zabudli, napísal článok, v ktorom sa zamýšľa, „zda jsme nejen navenek (zákony je třeba respektovat, nejsou-li proti svědomí), ale i vnitřně neakceptovali postavení na úrovni cirkusů, kdesi za prací, hobby a sportem.“ Hoci na jednej strane toto obdobie pomohlo nanovo objaviť význam osobnej zbožnosti či domácej cirkvi, na neosobné prežívanie cirkvi pri obrazovkách by sme si zvyknúť nemali, pretože k bohoslužbe patrí telesná prítomnosť. V tejto súvislosti otvára tému, ktorá je známa aj v zahraničnom protestantskom prostredí – a síce či má vôbec zmysel slúžiť liturgiu v prázdnom kostole. Kriticky sa tiež pýta, ako vnímať odvolávanie sa na solidaritu.⁴⁷

V podobnom polemicko-kritickom duchu sa nesie aj text prof. Jaroslava Vokouna. Aj on vo svojom texte kriticky vníma situáciu, keď počas Veľkej noci boli otvorené hobby centrá a tenisové kurty, ale nie kostoly, a keď sa predseda vlády preriekol, že na cirkvi zabudli. Vzniknutú situáciu reflektuje dokonca slovami, že „víru nahradila koronavíra“ a v texte ponúka viacero provokatívnych reflexií – napr. keď sa podľa neho katolícki biskupi vyjadrovali o spirituálnom prežívaní takmer ako Kalvín a Zwingli, alebo keď pred magickým poňatím sviatosti varovali skôr katolícki než reformovaní vyučujúci teológie. Dotýka sa však aj zásadnej otázky po vzťahu štátu a cirkví v otázke kompetencie štátu rušiť bohoslužby a povinnosti cirkví takýto zákaz poslúchnuť.⁴⁸

4. Porovnanie interakcie medzi štátom a cirkvami v SR a ČR

Ak sa spätne pozrieme na postup štátnych opatrení v SR a ČR vo vzťahu k cirkvám, jedným z prvých rozdielov je dĺžka ich trvania. Kým v ČR boli verejné bohoslužby zakázané 6 týždňov,⁴⁹ v SR to bolo až 8 týždňov,⁵⁰ pričom je dôležité uvedomiť si, že Slovensko je výrazne religióznejšou krajinou. V slovenskom prostredí však (s výnimkou počia-

47 KAREL ŠIMR, Až se rozezní zvony (18. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.christnet.eu/clanky/6386/az_se_rozezni_zvony.url.

48 JAROSLAV VOKOUN, Teologické a pastorální podněty současných týdnů (05/2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.getsemany.cz/node/3743.

49 Úplný zákaz veřejných bohoslužeb v České republice platil od 15. 3. do 23. 4. 2020; predtým od 10. 3. do 13. 3. 2020 do 100 ľudí, od 13. 3. do 14. 3. 2020 do 15 ľudí, potom od 24. 4. 2020 opäť najskôr do 15 ľudí, od 11. 5. 2020 bohoslužby s účasťou do 100 ľudí.

50 Úplný zákaz veřejných bohoslužieb na Slovensku platil od 10. 3. do 5. 5. 2020.

točného a krátko trvajúceho vzdoru pravoslávnej cirkvi) napriek tomu nezaznela žiadna výraznejšia kritika štátnych opatrení – a to tak zo strany predstaviteľov cirkví, ako aj teológov. Na túto skutočnosť sa ponúka niekoľko vysvetlení: všeobecne prísnejšie opatrenia aj voči iným oblastiam kultúrno-spoločenského života v porovnaní s ČR, vyššia miera dôvery spoločnosti voči krokom vlády či zastúpenie hlboko veriacich ľudí v krízovom štábe – predovšetkým prof. Vladimíra Krčméryho, ktorý bol jedným z najvýraznejších hlasov vo verejnom priestore.⁵¹ Cirkvi na Slovensku tak nemali dôvod cítiť sa opomenuté tak, ako sa to stalo v prípade ČR.

Pri spätnom pohľade je potrebné kriticky konštatovať, že v SR aj v ČR bol dominantným a často aj jediným predmetom komunikácie medzi cirkvami a štátom termín uvoľnenia opatrení a opätovnej možnosti slávenia bohoslužieb. Tento aspekt je nešťastný, keďže vo verejnom priestore mohol pôsobiť ako manifestácia klerikálneho správania najvyšších cirkevných predstaviteľov, ktorí mimo bohoslužobného slávenia len ťažko hľadali uplatnenie cirkví v spoločnosti. Vo verejných vyhláseniach a stanoviskách najvyšších predstaviteľov cirkví nezaznela v podstate žiadna konkrétna ponuka pomoci.

V ČR bolo v istých momentoch vidieť väčšiu intenzitu komunikácie cirkví smerom k štátu, čo nepochybne posilnil nešťastný výrok premiéra ČR o tom, že na cirkvi sa pri uvoľňovaní opatrení zabudlo. Z hľadiska komunikácie zo strany štátu však stojí za povšimnutie, že kým na Slovensku boli štátne nariadenia písané jazykom vlastným väčšinou rímskokatolíckej cirkvi, v ČR boli použité aj termíny vlastné protestantským cirkvám (napr. eucharistia/VP, farnosti/zbory a pod.), hoci v oboch krajinách sa zhodne nevyjadrovali k menšinovým náboženským zoskupeniam mimo kresťanstva.

Komunikácia cirkevných predstaviteľov v SR aj ČR smerom dovnútra sa zasa zameriavala predovšetkým na technické detaily možného slávenia bohoslužieb a sviatostí. Len veľmi málo sa pritom hovorilo o možnostiach praktickej sociálnej a zdravotnej pomoci, ktorú môže cirkev ponúknuť potrebným. Ak sa táto téma aj v oficiálnej komunikácii náhodou objavila, bola skôr okrajová.

⁵¹ Na fenomén prof. Krčméryho upozornili aj viacerí známi komentátori. Matúš Ritomský z denníka *SME* na sociálnej sieti upozornil na rozporuplné vyhlásenia prof. Krčméryho, ktorý ešte koncom januára tvrdil, že riziko šírenia koronavírusu v Európe je malé (27. 1. 2020, týždenník *.týždeň*), v marci tvrdil, že koronavírus „vybavíme do Veľkej noci“ (3. 3. 2020, relácia *.lampa*) a neskôr tvrdil, že k bežnému životu sa vrátíme v máji (18. 3. 2020, týždenník *Trend*).

O to cennejšie je všimnúť si iniciatívy viacerých rehoľných spoločností,⁵² Armády spásy, individuálnych duchovných i laických a dobrovoľníckych iniciatív, ktoré sa rozhodli využiť čas bez bohoslužieb na praktickú službu blížnym a potrebným. Pozorovanie tejto nezrovnalosti medzi oficiálnym a politickým volaním po obnovení bohoslužieb a konkrétnou službou ľuďom však mohlo nanovo otvoriť otázku, kto vlastne je cirkev.

Paradoxom, ktorý by si zaslúžil samostatnú analýzu, je fakt, že v tradične religióznejšom slovenskom prostredí boli verejné bohoslužby obmedzené dlhšie a prísnejšie bez výraznej kritiky a odporu verejnosti, cirkevných predstaviteľov i teológov.

Spoločným prvkom medzi ČR a SR boli tiež pravoslávne veľkonočné bohoslužby v hlavných mestách, ktoré riešili štátne orgány ako porušenie nariadení. Na Slovensku však podobné priestupky polícia riešila viackrát aj v rímskokatolíckych farnostiach.

Za pozornosť ale stojí, že polemicko-kritický postoj k vládnym nariadeniam v ČR zaujali aj viacerí farári a teológovia z protestantského prostredia, čo sa na Slovensku nestalo. V slovenskom prostredí zatiaľ taktiež absentuje reflexia z akademického teologického prostredia. Vo verejnom priestore na Slovensku však túto medzeru do istej miery vyplňal prof. Tomáš Halík, ktorého texty vychádzali v slovenskom preklade v dennej tlači.⁵³

52 Na Slovensku môžeme ako príklady spomenúť napr. pomoc s nakupovaním pre seniorov a odkázaných, ktorú zorganizovali františkáni, bezplatná linka pre seniorov, ktorú v spolupráci s telekomunikačným operátorom zriadili štyri ženské rehoľné spoločenstvá aj Nitrianska diecéza, dobrovoľnícku pomoc kapucínov v karanténnych centrách, ale aj ďalšie aktivity lokálnych farností, cirkevných zborov či charít.

53 Ako príklad môžeme spomenúť jeho text *Kresťanstvo v čase choroby*, ktorý vyšiel na stránkach *Denníka N*: TOMÁŠ HALÍK, *Kresťanstvo v čase choroby*, (28. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.dennikn.sk/1822709/krestanstvo-v-case-choroby.

Užité prameny a literatura

Literatura

- ALTRICHTER, MICHAL, *Na počátku nebyl koronavir; ale Bůh*, Refugium: Velehrad-Roma, 2020.
- Nešpor, ZDENĚK R., *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu: Náboženství Dioskúriů*, Praha: Karolinum, 2020.

Elektronické zdroje

- Ako pristupovať k Večere Pánovej na veľkú noc? (6. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6226.
- AMBROS, PAVEL, *Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 – vidět, posoudit, rozhodovat (1)* (9. 6. 2020) [online], [cit. 11. 9. 2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2174.
- AMBROS, PAVEL, *Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 (2)* (12. 6. 2020) [online], [cit. 11. 9. 2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2178.
- AMBROS, PAVEL, *Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 (3)* (15. 6. 2020) [online], [cit. 11. 9. 2020], dostupné z: www.jesuit.cz/clanek.php?id=2179.
- Bohoslužby a svátosti v období stavu nouze (1. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ustredicce.cz/data/g/N/R/Bohosluzby-a-svatosti-v-dobe-s.pdf.
- BUTTA, TOMÁŠ, *Instrukce k liturgickému životu a pastoračním aktivitám* (10. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.aktualne.ccsch.cz/9-aktualni-informace/11-instrukce-k-liturgickemu-zivotu-a-pastoracnim-aktivitam.html.
- BUTTA, TOMÁŠ, *Varianty vysluhování svátosti večere Páně v čase zpřísněných hygienických opatření* [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ccsch.cz/dokumenty/4099-varianty-vysluhovani-svatosti-vecere-pane-v-case-pandemie-pastoralne-liturgicky-podklad-29-4-2020.pdf.
- ČERNÝ, PAVEL, *Svatá večere Páně v době koronavirové krize* (5. 5. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: <https://portal.cb.cz/2020-svata-vecere-pane-v-dobe-koronavirove-krize>.
- Ďalší kňaz žehná Slovensku v boji proti pandemii (6. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www1.pluska.sk/regiony/dalsi-knaz-zehna-slovensku-boji-proti-pandemii-navyse-velkolepou-ozdobou.
- Duchovní přijímání (14. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.cirkev.cz/cs/aktuality/200314duchovni-prijimani.

- HALÍK, TOMÁŠ, Kresťanstvo v čase choroby, (28. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.dennikn.sk/1822709/krestanstvo-v-case-choroby.
- HRADILEK, PAVEL, Slavení Velikonoc v době virtuální [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.getsemany.cz/node/3744.
- Koronavírus – uznesenie Synodnej rady našej cirkvi [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6198.
- Koronavírus – výzva predsedníctva našej cirkvi (7. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.reformata.sk/mutat/6171.
- KRAMARA, MARTIN, Bratom kňazom. O nariadení nesláviť bohoslužby píše hovorca KBS. (11. 3. 2020) [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200311034.
- List ČBK a ERC v ČR Vládi ČR zo dňa 14. 4. 2020 [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.e-cirkev.cz/data/N/Z/4/20200414-scan-000944.pdf.
- Ludia už potrebujú vidieť svetlo na konci tunela (18. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.postoj.sk/53777/ludia-uz-potrebuju-vidiet-svetlo-na-konci-tunela.
- Nariadení č. 7 v souvislosti s nouzovým stavem a mimořádným opatřením vlády ČR (12. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.pp-eparchie.cz/narizeni-c-7-v-souvislosti-s-nouzovym-stavem-a-mimoradnym-opatrenim-vlady-cr.
- Opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia (5. 5. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/opatrenia_hromadne_podujatia_bohoslužby.pdf.
- Oznámenie o zrušení bohoslužieb konaných za účasti širšej verejnosti (11. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.orthodox.sk/oznamenie-o-zruseni-bohoslužieb-konanych-za-ucasti-sirsej-verejnosti.
- Patrilo k nim napr. slávenie verejných bohoslužieb v dvoch pražských pravoslávnych obciach: www.novinky.cz/krimi/clanek/straznici-v-praze-ukoncili-behem-velikonoc-dve-bohoslužby-40320414.
- Reakce na mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví (10. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z:
- Slovensko požehnali relikviou sv. Jána Pavla II. v deň 30. výročia jeho prvej návštevy [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.abu.sk/archiv/spravy/na-30-vyrocie-svojej-prvej-navstevy-papez-sv-jan-pavol-ii-pozehnal-slovensko.

- Slovensko požehnané relikviou Kristovej krvi z Hronského Beňadika (20. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.biskupstvomitra.sk/slovensko-pozehnane-relikviou-kristovej-krvi-z-hronskeho-benadika.
- Stanovisko biskupov k online spovedi (31. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.ecav.sk/aktuality/stanoviska-avyjadrenia/stanovisko-biskupov-k-online-spovedi.
- Stanovisko KBS k zákazu verejného slávenia bohoslužieb (10. 3. 2020) [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200310023.
- ŠIMR, KAREL, Až se rozezní zvony (18. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.christnet.eu/clanky/6386/az_se_rozezni_zvony.url.
- ŠTEFAN, JAN, Pod obojí. Teologické úvahy o vysluhování Večere Páně v ČCE 2020 (11. 5. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.evangnet.cz/586-pod_oboji_teologicke_uvahy_k_vysluhovani_vecere_pane_v_cce_2020.
- Teológ Halík: Zaháňať vírus obrazom Bohorodičky? Nezamieňajme si vieru s mágiou (10. 4. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.dennikn.sk/1848416/teolog-halik-zahanat-virus-obrazom-bohorodicky-nezamienajme-si-vieru-s-magiou.
- Usmernenie hlavného hygienika Slovenskej republiky ku konaniu bohoslužieb a otvoreniu kostolov zo dňa 23. 3. 2020: www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4176:usmernenie-hlavneho-hygienika-slovenskej-republiky-ku-konaniu-bohosluieb-a-otvoreniu-kostolov&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153.
- Usnesení vlády ČR ze dne 23. dubna 2020 č. 452 [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/uv200423-0452-converted.pdf.
- Uznesenie vlády slovenskej republiky č. 207 (72/202 Z. z) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/72.
- Úžasné gesto! Miestny farár sa rozhodol netradičnou cestou pomôcť ľuďom na Slovensku (22. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www1.pluska.sk/regiony/uzasne-gesto-miestny-farar-rozhodol-netradicnou-cestou-pomoc-t-ludom-slovensku.
- Verejná vyhláška UVZ SR č. OLP/2405/84443 zo dňa 9. 3. 2020 [online], [cit. 20. 5. 2020], dostupné z: www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/Rozhodnutie_zakaz_hromadneho_podujatia_verejna_vyhlaska09_03.pdf.

- Vláda při uvolňování restrikcí zapomněla na církve. Duka chce kostely otvírat postupně (15. 4. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.denikn.cz/341179/vlada-pri-uvolnovani-restrikcii-zapomnela-na-cirkve-duka-chce-kostely-otvirat-postupne.
- VOKOUN, JAROSLAV, Teologické a pastorální podněty současných týdnů (05/2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.getsemany.cz/node/3743. Vyhlášení v súvislosti s epidémiou koronavírusu zo dňa 10. 3. 2020: <https://orthodox.sk/vyhlasenie-v-suvislosti-s-epidemiou-koronavirusu>.
- Vyhlášení biskupů olomoucko-brněnské eparchie ohledně epidemie [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ob-eparchie.cz/2020/03/12/vyhlaseni-biskupu-olomoucko-brnenske-eparchie-ohledne-epidemie
- Výzva ČBK v souvislosti s vyhlášením mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ČR ohledně shromáždění osob (10. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: www.cirkev.cz/cs/aktuality/200310vyzva-cbk-v-souvislosti-s-vyhlasenim-mimoradneho-opatreni-ministerstva-zdravotnictvi-cr-ohledne-shromazdeni-osob.
- Výzva Ekumenické rady církví ohledně koronaviru (11. 3. 2020) [online], [cit. 22. 5. 2020], dostupné z: www.ekumenickarada.cz/in/3121/vyzva_ekumenicke_rady_cirkvi_ohledne_koronaviru.
- www.e-cirkev.cz/clanek/6609-Reakce-na-mimoradne-opatreni-Ministerstva-zdravotnictvi/index.htm.
- Zdôvodnenie zákazu svätých omší a usmernenie ostatných cirkevných obradov (11. 3. 2020) [online], [cit. 21. 5. 2020], dostupné z: http://www.uvzs.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4079:zdovodnenie-zakazu-svaetych-omi-anusmernenie-ostatnych-cirkevnych-obradov&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153.
- Zodpovedné Služby Božie a koronavírus 3. 3. 2020, zdroj: www.ecav.sk/aktuality/stanoviska-a-vyjadrenia/zodpovedne-sluzby-bozie-a-koronavirus.